

„ფამადიჰანა“
(სულის დაბრუნება)

2013 წლის 8 ოქტომბერს ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკაში, მარო მაყაშვილის დარბაზში შედგა საინტერესო შეხვედრა მარი-ელენ (ჩიტო) რუხაძესა და მისი მცირე რომანის „ფამადიჰანას“ მთარგმნელ ლია რუხაძესთან. შეხვედრის მთავარი თემა „ქართული აკადემიური წიგნის“ მიერ გამოცემული შესანიშნავი თარგმანი არ ყოფილა მხოლოდ. ეს სადამო გასული საუკუნის ოციან წლებში საფრანგეთში იძულებით გადახვეწილი ქართველის – ლადო რუხაძის ერთგვარი დაბრუნებაც გახლდათ, როგორც ქ-მა მარი-ელენმა აღნიშნა - „მისი სულის დაბრუნება საქართველოში“.

1939 წლის 19 ივლისს დაიბადა მარი-ელენ რუხაძე, რომელიც 6 აგვისტოს ფრანგულ-ქართული მეგობრობის სახელით დიდი ზეიმით მოუნათლათ: *ნათლია – ანტუანეტ მიურატი, მამა - ვლადიმერ რუხაძე (1902-1998), დედა – მარი სანტრო (წარმოშობით ფრანგი)...* პარიზის მახლობლად, ქ. პორტუაზში მდებარე სახლში დღემდე ინახება ქართული სუვენირები, ქართული ბიბლიოთეკა, რომელსაც სამწუხაროდ ვედარავინ კითხულობს. ჩიტო რუხაძის გატაცება თავიდანვე წერა იყო. მასწავლებლობდა, ჟურნალისტობდა თუ საერთაშორისო ოლიმპიურ კომიტეტში საგამომცემლო და კულტურის განყოფილებებს ხელმძღვანელობდა, მოგზაურობდა თუ მამის კორესპონდენციას უკირკიტებდა, სულ წერდა და წერდა.

სხვადასხვა ქვეყნებში მოგზაურობის მოყვარული განსაკუთრებული სიხარულით საქართველოში ჩამოდის. მოვლილი აქვს ფშავ-ხევსურეთი, კახეთი, იმერეთი, სამეგრელო. ამიტომაც იყო, რომ აღნიშნულ შეხვედარზე ქ-ნი ჩიტოს შემოქმედებით მოხიბლული აუდიტორია მას სთხოვდა, საქართველოზე დაეწერა რამე; საინტერესო იქნება გარედან დამკვირვებელი თვალის მიუკერძოებელი ხედვა მიმდინარე მოვლენებისა... არანაკლებ საინტერესო იქნება, თუ ქ-ნი ჩიტო მამაზე, ლადო რუხაძეზე დაწერს - ამ ისტორიაში ხომ მთელი ქართული ემიგრაციის ისტორია აისახება...

მანამდე კი ორიოდ სიტყვა მის უკვე გამოცემულ და ქართულად ნათარგმნ წიგნზე დაეწეროთ. „ფამადიჰანა“ მალგაშურ ენაზე „დაბრუნებას“ ნიშნავს. ეს არის უძველესი წეს-ჩვეულება, რომელიც მიცვალებულის განბანვას, მის ახალ სუდარაში შემოსვასა და ხელახლა დამარხვას გულისხმობს. ტრადიციული რიტუალის შესრულება, რაც ძვირი ჯდება, მძიმე ტვირთად აწვება მადაგასკარის სოფლის ისედაც ღატაკ მოსახლეობას. ამიტომაც უპირისპირდება მას რომანის მთავარი პერსონაჟი ვავა.

ერთი ამოსუნთქვით იკითხება „ფამადიჰანა“. თვალწინ გადაგეშლება მადაგასკარის რეალობა, მისი ღარიბი მოსახლეობის ყოფა, ბუნება, ჩამავალი მზის შუქზე გადაჭიმული ბრინჯის ყანები, ჭუჭყიანი სანაპირო, მღვრიე ზღვა, მტვრიანი,

ხალხმრავალი ქალაქები, სადაც ასევე სიღარიბე და ქურდობაცაცობა გაბატონებულა. აი, როგორ აღგვიწერს ავტორი ტანას ერთ-ერთ უბანს: „ბინძურ, ტალახიან ქუჩებში იშვიათად გამკლავი მანქანა ზიგზაგებით მარჯვედ უვლიდა გვერდს ორმოებსა და გუბებს. პირდაპირ ტროტუარებზე გაფენილ დაძენილ ჭილოფებზე გაძვალტყავებული ტურტლიანი ბავშვები ეყარნენ და ეძინათ. მათ გვერდით ჩამოძონძილი მოზრდილები ზედ მიწაზე ისხდნენ და გაშლილ ფარდაგებზე ათასნაირი ნივთები გამოეწყოთ. რომელ მყიდველს ელოდა ეს თუნუქის ნაჭრები, ცარიელი ბოთლები, ღილები, ჯაგრისები, ნახმარი შუშები, ატკეხილი მინანქრის ქვაბის თავსახურები?“ სულ რაღაც ერთ წამში ცა მოიქუფრება და კოკისპირული წვიმა აავსებს უეცრად დაცარიელებული ქუჩის სანიაღვრებს...

ძალიან რთულია, ასეთი მცირე მოცულობის ტექსტში ასე სრულად და ყოვლისმომცველად წარმოაჩინო ერთი კუნძულის ყოფითი რეალობა, სოფელი თუ ქალაქი, აღწერო მისი ბუნება, ადამიანები. როგორც ქ-მა ჩიტომ აღნიშნა, სულ ორი კვირით ყოფილა მადაგასკარზე. იქაც ჩანაწერებს აკეთებდა. იქ შეიტყო „ფამადიჰანას“ შესახებ. შემდეგ დამატებით ლიტერატურას გაეცნო და შეძლო უზუსტესად აღწერა ყველაფერი. გამოიკვთა მთავარი თემაც - სოფლის მოსახლეობის წინაშე დგება ცდუნება, მიჰყიდონ მიწები მდიდარ ინვესტორს. ადგილობრივი ფასეულობების დაპირისპირება ევროპულ ფულთან არ არის ახალი თემა კოლონიური და პოსტკოლონიური ლიტერატურისთვის.

ჩვენთვის ნიშანდობლივია ნაწარმოების გმირის – ვავას საღი დამოკიდებულება მემკვიდრეობით მიღებულის მიმართ. მიუხედავად იმისა, რომ მამა-პაპისეული მიწის ერთგული ვავა ინვესტორებს უპირისპირდება (რადგან მისთვის მიწა სწორედაც რომ კულტურული მემკვიდრეობაა, რომელსაც უცხოთა ხელში ხელყოფა ეძუქრება), უარს ამბობს ისე ფართოდ გავრცელებულ, თუმცა დრომოჭმულ და უაზრო ტრადიციაზე, როგორიცაა ფამადიჰანა. თავის ვაჟს უკრძალავს კიდევ ამ წესის შესრულებას. როგორც ჩანს, ტრადიციებიდან უნდა გამოვარჩიოთ, რა არის დღესაც ფასეული და რა – ნაკლებმნიშვნელოვანი.

მთელს ნაწამოებს ლაიტმოტივად გასდევს კავშირი გარდაცვლილ წინაპართა სულებთან, რომლებიც თითქოს სულ რაღაცას გვეკარნახობენ, რაღაცაზე მიგვითითებენ. სწორედ ამ სულთა კავშირის შენარჩუნებაა მთავარი. ლადო რუხადის სულიც ხარობს, როცა მისი შვილი ქართულად ამეტყველებული შემოქმედებით უბრუნდება მამის სამშობლოს, ადგილს, სადაც მამამისმა სიცოცხლეში საბოლოოდ დაბრუნება ვერ შეძლო.

მარი ელენ რუხადე მისი ბიძაშვილის, მთარგმნელ ლია რუხადის წყალობით გავიცანით. ქ-ნ ლიას მიერ ფრანგულიდან თარგმნილი ორი მოთხრობა („კონცერტი“ და „ქლიავის ყვავილობა“) ჟურნალ „ჩვენ მწერლობაში“ გასულ წელს დაიბეჭდა. სასიხარულოა, რომ „ფამადიჰანას“ გამოცემის შემდეგ ჩიტო რუხადეს მკითხველთა უფრო ფართო წრე გაიცნობს.